

1. Актуальные проблемы формирования местного самоуправления в Российской Федерации // Государство и право. – 1997. – № 5. – С. 25. 2. *Мирошниченко Е.В.* Местное самоуправление в России. Теория и практика // Государство и право. – 1993. – № 6. – С. 142. 3. *Батанов О.В.* Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 49. 4. Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. 5. *Крусян А.Р.* Взаимодействие местных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления в Украине // Дисс. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 1999. – С. 18. 6. *Орзих М.Ф.* Интерес в системе местного самоуправления // Аппарат государственного управления: интерес и деятельность. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 93. 7. *Тодыка Ю.Н.* Основы конституционного строя Украины. – Х., 1999. – С. 80. 8. *Батанов О.В.* Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія / За заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.2003. – С. 153. 9. *Руда Н.І.* Право громадян на здійснення місцевого самоврядування: теоретичні аспекти // Держава і право. – Вип. 7. – К.: ІДП НАН України, 2000. – С. 183. 10. *Тихомиров Ю.А.* Публичное право. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – С. 116. 11. Муніципальне право України: Підручник / В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 5. 12. Российский энциклопедический словарь. К. 1. – М., 2001. – С. 999. 13. Там же. 14. Европейская Хартия городов, Страсбург, 17–19 марта 1992 г. – Страсбург, 1992. – С. 4.

В. В. ГОМОНАЙ

ЗБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОВОЮ СИСТЕМОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рассматриваются теоретико-правовые предпосылки сближения правовой системы Украины и права ЕС. Определяются понятийно-категориальная сущность и способы согласования норм национального права и права, исследуются особенности гармонизационного механизма сближения законодательства Украины с правовой системой Европейского Союза, а также основные пути правового наполнения евро-интеграционного курса Украины.

The article is devoted to the processes of legal integration of Ukraine into the European Union. Special attention in this research is given to illumination of the theoretical legal problems of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union. Legal basis and maintenance of cooperation between Ukraine and EU are characterized, condition and prospects of their development and perfection are analyzed.

Дослідження особливостей зближення правової системи України із правом ЄС слід розглядати як важливу складову зусиль у напрямку поступової інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору. До вчених, що досліджували окремі аспекти вказаної проблеми, слід віднести М. Баймуратова, Ю. Грошевого, Л.Луць, Н. Малишеву, В.Опришка, Ю. Тихомирова, О. Ткаченко, Ю.Шемшученка та інших.

© ГОМОНАЙ Василь Васильович – кандидат юридичних наук, доцент Ужгородського національного університету

Для ефективності правового механізму взаємодії ЄС та України важливо сформувавши систему правових засобів і заходів, які забезпечували б інтеграційні процеси на кожній зі стадій відповідними способами. Така система заходів має включати: 1) порівняльно-правове дослідження правових систем ЄС та України, виявлення їх особливостей; 2) визначення оптимальних форм гармонізації, уніфікації і відповідних засобів їх здійснення; 3) визначення видів та рівнів гармонізації й уніфікації та сфер і меж їх застосування; 4) виявлення умов здійснення цих процедур; 5) створення відповідних колізійних механізмів; 6) узгодження термінології; створення словників термінів і понять¹.

Початковим етапом гармонізації законодавства України з європейським правом є уніфікація термінології. Вважаємо, що процес гармонізації законодавства слід починати з юридичної термінології. Для цього потрібні відповідні організаційні структури. Спроба розв'язання цього питання була зроблена в середині 1990-х років шляхом створення Термінологічної комісії при Президентові України. Однак це питання не було вирішене до кінця. Комісія виявилася неуконфліктваною підготовленими кадрами, без чіткої програми діяльності.

У 1999 р. Термінологічну комісію як таку, що не виправдала сподівань, було ліквідовано. Зараз цими питаннями безпосередньо ніхто не займається. Частково вони вирішуються в рамках загальної експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів.

Проблема юридичної термінології – це передусім наукова проблема. У зв'язку з цим погоджуємося з думкою Ю. Шемшученка про доцільність створення в системі НАН України спеціального Центру правової термінології, підключивши до його роботи фахівців-мовознавців і юристів. Потрібно також серйозну увагу приділити підготовці фахівців у галузі юридичної термінології. Як зазначає Ю.С.Шемшученко, вихідним пунктом гармонізації законодавства України з європейським правом є уніфікація термінології, яка використовується в цих двох правових системах. Без цього важко досягти взаєморозуміння в правовій сфері. Він вважає, що процес адаптації законодавства слід розпочинати саме з юридичної термінології².

Чіткий понятійно-категоріальний апарат дуже важливий, якщо законодавець ставить за мету уніфікацію, гармонізацію або зближення законодавства, його відповідність європейським стандартам та традиціям. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є не просто результатом наукового дослідження, а необхідною умовою, одним з пріоритетних напрямів правового реформування. Тільки така система може забезпечити зближення законодавства, його однозначне тлумачення, а також вірне застосування правових норм³.

Результатом уніфікації юридичної термінології повинна стати ситуація, до якої в українському законодавстві застосовуватимуться терміни і юридичні поняття, які відповідають європейським та загальноновизначеним правовим стандартам. З огляду на це важливою є розробка відповідних «офіційних» юридичних словників, придатних для використання в нормотворчому процесі, які б містили перелік, а також розкривали зміст основних юридичних термінів, понять та категорій. З цією метою ми вважаємо за доцільне створення Центру правової термінології, залучивши до його роботи як юристів, так і мовознавців. Але першочергового вирішення потребує проблема впорядкування юридичної термінології, тому що вона є вихідним пунктом адаптації права України до права Європейського Союзу. Без уніфікації термінології, яка використовується в цих двох правових системах, практично неможливо досягти взаєморозуміння в правовій сфері.

До термінологічних проблем належить і уточнення поняття «гармонізація законодавства». У вітчизняній юридичній науці та практиці це поняття також часто називають «адаптацією», «імплементацією», «апроксимацією» і т. ін.

Укладення Україною Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, а також ухвалення інших документів, які визначають правові засади співпраці між Євросоюзом та Україною, створили належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (далі – УПС)⁴ приділяє особливу увагу гармонізації законодавства України із законодавством Співтовариства, розглядаючи гармонізацію як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами (ст. 51.1). В УПС не дається визначення поняття гармонізації. Сама ж Угода оперує такими традиційними й для права Євросоюзу термінами, як «зближення» (ст. 51, 76), «адаптація» (ст. 53, 77), «наближення» (ст. 60), «встановлення еквівалентних норм» (ст. 67) тощо. Це може означати, що в Угоді йдеться про різні способи визначення одного й того самого процесу, головною метою якого є створення однакових правових умов для суб'єктів співробітництва між Україною та ЄС. Про це свідчать і положення ст. 51.2 УПС, з яких випливає, що цей процес має забезпечити «приблизну адекватність законів».

Той факт, що УПС оперує різними термінами, не міг не викликати дискусії серед українських науковців та практиків з метою з'ясування відмінностей між ними щодо змісту і доцільності їх використання. Н. Малишева вважає, що, «ні у міжнародно-правовій теорії, ні в сучасній правотворчій практиці до останнього часу не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясування базових понять та підходів, хоча прикладні аспекти гармонізації законодавства є одними з найбільш актуальних і широко досліджуваних у зарубіжній правовій теорії, особливо в сучасному праві ЄС»⁵.

В офіційних документах часто використовується термін «адаптація». Відповідно до положень Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу адаптація полягає у зближенні законодавства України із сучасною європейською системою права. Вона передбачає реформування правової системи України та поступове приведення її у відповідність з європейськими стандартами⁶. Адаптація – це в основному процес «з одностороннім рухом». Йдеться про приведення національного законодавства у відповідність з вимогами законодавства Європейського Союзу. Інакше кажучи, кожен, хто вступає в цей Союз, має грати за його правилами⁷. У національному законодавстві має місце підміна європейських правових термінів і понять, зокрема й терміна «адаптація». Тож слід зважати на те, що адаптація є складовою правової інтеграції. Адаптація трактується як пристосування тих чи інших явищ до навколишнього середовища, умов існування; зміна їх форми чи змісту під впливом зовнішніх або внутрішніх чинників. У юридичному словнику «адаптація» трактується як пристосування чинних внутрішньодержавних правових норм до нових міжнародних зобов'язань без внесення будь-яких змін до його законодавства⁸.

У міжнародно-правовій літературі деякі автори серед форм узгодження міжнародного та національного права називають трансформацію, а одним з її різновидів – адаптацію⁹. А дехто відмовляється від терміна «адаптація». Так, С. Черніченко зазначає, що «адаптація (пристосування) наявних норм внутрішньодержавного права до будь-яких положень міжнародного права не повинна роз-

глядатися як самостійний вид трансформації, бо при цьому не відбувається змін у внутрішньодержавному законодавстві, внутрішнє право вже узгоджено з міжнародним і вже забезпечує здійснення останнього»¹⁰. Таке змішування, підміна термінів спостерігається й під час створення офіційних документів, які відображають інтеграційні процеси, зокрема в Україні.

Однією з найважливіших сфер роботи відповідно до концепції даної Стратегії є адаптація українського законодавства до європейського. Так, відповідно до Закону України від 18 березня 2004 р. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до ЄС. Така зміна є складовою правової реформи в Україні¹¹. Стратегія щодо ЄС передбачає адаптацію законодавства України до законодавства ЄС шляхом реформування та поступового приведення її правової системи у відповідність з європейськими стандартами. Важливим чинником реформування цієї системи є участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють однакові для цієї організації та ЄС стандарти¹².

У науковий обіг почав запроваджуватися також термін «апроксимація» – заміна одних нормативно-правових актів іншими, близькими до вихідного. Цей термін запозичений з природничих наук і часто точніше може характеризувати процес «наближення» у контексті гармонізації. Поняття «гармонізація» однаковою мірою належить як до національного, так і міжнародного права. В останньому випадку може йтися швидше про гармонізацію правових систем держав. Структуровані на окремі галузі й інститути, норми права є складними системами, елементи яких рідко проявляють повну гармонію¹³. С. Станік вживає термін «апроксимація», вважаючи, що «настав час ґрунтовно підійти до запровадження апроксимації (наближення) права, законодавчих актів України до правової системи Європейського Союзу»¹⁴.

Ю. Капіца дійшов висновку, що для визначення передбаченої в УПС уніфікації законодавства України та ЄС слід використовувати термін «наближення». Він зазначає, що в праві ЄС уживаються терміни «наближення» та «гармонізація». У випадку «наближення» йдеться про досягнення того чи іншого рівня відповідності. Зі свого боку, «гармонізація» може означати як досягнення певної ідентичності норм права держав – членів Євросоюзу через прийняття регламентів ЄС, так і визначення цілей, єдиних для держав-членів, через прийняття директив ЄС¹⁵.

Вважаємо, що йдеться, по суті, про один і той самий процес приведення національного законодавства у відповідність із приписами права європейських інтеграційних організацій. На нашу думку, термін «гармонізація» найбільш адекватно характеризує мету цього процесу: узгодити національні норми таким чином, щоб вони створювали однакові правові умови для діяльності суб'єктів господарювання в межах спільного ринку. Н. Малишева, вважає, що гармонізація, заявлена як цільова настанова правотворчого процесу, повинна «вмикати» певні механізми отримання найвищого ступеня узгодженості та сумісності систем, які гармонізуються¹⁶.

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має, як правило, односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права

Євросоюзу. Україна фактично не може впливати на процес нормотворення в системі Євросоюзу. Багато невизначеностей існує й стосовно встановлення точного змісту актів Євросоюзу, з якими потрібно гармонізувати українське законодавство¹⁷.

Ми поділяємо думку Ю.С. Шемшученка про те, що «гармонізація систем національного і європейського права не може здійснюватись механічно. По-перше, продовжує діяти принцип державного суверенітету кожної країни. По-друге, ці країни мають багато особливостей, які вони оберігають і не хотіли б втратити в ході інтеграційних процесів. По-третє, ще не вироблено універсальних організаційних механізмів гармонізації відповідних правових систем. По-четверте, мають місце суттєві недоліки в теоретичному вирішенні відповідних проблем, що стримує і їх практичне вирішення»¹⁸.

Процеси, викликані економічним співробітництвом, партнерством, вступом України до Ради Європи, визначають необхідні умови і напрями розвитку стандартів права, новий етап взаємозумовленості міжнародного і національного права, коли до національного права включаються загальновизнані принципи і норми міжнародного права.

Прикладом усвідомлення державною владою необхідності дотримання загальновизнаних норм і принципів міжнародного права щодо забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина є постанова Кабінету Міністрів України «Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС)», в якій адаптація визначається як процес зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС¹⁹.

На основі трактування європейської правової інтеграції як процесу об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем можна виділити такі основні його стадії: 1) наближення національних правових систем до європейських міжнародно-правових систем шляхом попередньої адаптації внутрішньодержавного законодавства; 2) входження їх до європейських міжнародно-правових систем у межах єдиного європейського правового простору та їх остаточна правова адаптація²⁰.

На думку Л.Луць, ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на різних стадіях правової інтеграції. До них вона відносить, зокрема, створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, реформування інституційної та нормативної частин правової системи суспільства, формування правової свідомості населення відповідно до основних засад європейського права. Вона говорить про гармонізацію та уніфікацію права та законодавства і певною мірою – рецепцію права. Під останньою, як правило, розуміють одностороннє запозичення однією державою в іншій певних юридичних норм, правових термінів, іноді нормативно-правих актів. Л.Луць зазначає, що інколи рецепцію помилково трактують як гармонізацію, хоч між ними існує суттєва різниця. З іншого боку, в міжнародно-правовій літературі немає чіткого визначення змісту поняття «гармонізація». Тому звичним стало його ототожнення з поняттям «уніфікація»²¹.

При визначенні зазначених понять Л.Луць пропонує звернутися до їх лексичного значення. Так, термін «гармонія» трактується як «поєднання, злагодженість, взаємну відповідність якостей, предметів, явищ, частин цілого». Звідси випливає, що гармонізацією є сукупність дій щодо досягнення гармонії, балансу та рівноваги, усунення суперечностей.

В юридичній літературі під гармонізацією розуміють «узгодження загальних підходів, концепцій розвитку національних законодавств»²², «створення загальних правових принципів і окремих рішень»²³, «один із основних напрямків і форм проведення узгодженого правового розвитку держави»²⁴.

На думку Л.Луць, гармонізацію права і законодавства слід вважати самостійним способом правової інтеграції, який дає змогу сформувавши правові стандарти в певній сфері правового регулювання, а тому він повинен передувати уніфікації права або ж застосовуватись там і тоді, де і коли відсутня потреба в уніфікації²⁵.

Гармонізація права (законодавства) – це процес узгодженого розвитку національних законодавств, усунення існуючих між ними суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем. Вона може бути як односторонньою, так і багатосторонньою. За останньої всі учасники на узгодженій основі вживають заходів для зближення права та законодавства, а за односторонньої – право і законодавство однієї держави адаптується до права та законодавства іншої (інших) держави. Для європейських регіональних організацій гармонізація права та законодавства має важливе значення, оскільки це один із способів правової інтеграції²⁶.

Іншим способом правової інтеграції є уніфікація права та законодавства. Уніфікація ж законодавства має трактуватися як процес зближення законодавства шляхом встановлення чи запровадження в національні правові системи однакових норм права²⁷. Уніфікація права (законодавства) – це процес впровадження в національні правові системи єдиних юридичних норм з метою зближення цих правових систем або створення на їх основі спільної міжнародної правової системи. Загальним засобом проведення уніфікації права (законодавства) є міжнародно-правові конвенції, в яких формуються нормативні приписи, що підлягають впровадженню в національні правові системи в незмінному вигляді.

Таким чином, гармонізація і уніфікація є основними способами правової інтеграції, однак вони відрізняються як за юридичною формою вирішення поставлених перед ними завдань, так і за своїми результатами. Під час гармонізації відбувається зближення права та законодавства, усунення суперечностей, колізій, а під час уніфікації відбувається впровадження єдиних норм до різних національних правових систем.

Для позначення процесу гармонізації в офіційних документах ООН дістав поширення термін «імплементация», що буквально означає «здійснення». Суверенна рівність держав, їхня незалежність у здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики обумовили обставини, коли вони як творці міжнародно-правових норм виступають одночасно основними суб'єктами їхньої імплементатії. Переважна більшість міжнародно-правових норм, що містяться в міжнародно-правових договорах, реалізуються через національний механізм імплементатії. У міжнародно-правовій літературі термін «імплементация» вживається у канві співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Однак у правових доктринах країн СНД даний термін має ширше тлумачення. Так, А.Гавердовський розуміє під «імплементациєю» цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, яка здійснюється індивідуально, колективно або в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації прийнятих ними, відповідно до міжнародного права, зобов'язань²⁸. Згідно з вказаним визначенням, імплементация є підготовчою і необхідною стадією для забезпечення своєчасної і всебічної

реалізації норм. В.Суворова стверджує, що термін «імплементация» має право на існування як синонім поняття «реалізація» – втілення норм міжнародного права у практичну діяльність держав та інших суб'єктів²⁹. Цей термін може бути використаний для позначення впливу норм міжнародного права на внутрішньодержавні відносини через внутрішньодержавне право без його розширеного тлумачення. У західній правовій доктрині зустрічається також термін «національно-правова імплементация норм міжнародного права», що не синонімічний ширшому поняттю «імплементация». Крім того, юридичне прийняття норм національного права, необхідних для виконання норм міжнародного права, ще не означає фактичного виконання міжнародно-правових зобов'язань.

Отже, міжнародний механізм імплементации – це система правових і організаційних засобів, як створюваних спільними зусиллями держав, так і використовуваних індивідуально з метою всебічної, своєчасної й повної реалізації прийнятих відповідно до міжнародного права зобов'язань.

Нині досить широку підтримку серед юристів-міжнародників з країн СНД одержала концепція трансформації. Відповідно до неї міжнародні договори, в результаті їхньої ратифікації, утвердження або просто офіційного опублікування, трансформуються, перетворюються на внутрішньодержавні закони. При цьому більшість авторів, що застосовують даний термін, вважають його умовним, вказуючи на деяку неточність останнього. Е. Усенко пише про трансформацію як про «об'єктивне явище, що виражається у різних способах здійснення міжнародних зобов'язань держави за допомогою видання нею національно-правових актів»³⁰. На його думку, трансформація здійснюється у формах відсилки, ратифікації та опублікування договору, видання спеціального закону чи адміністративного акта. Усі види трансформації поділяються на два підвиди: генеральну та спеціальну. Генеральна трансформація полягає у встановленні державою у своєму внутрішньому праві загальної норми, що додає міжнародно-правовим нормам сили внутрішньодержавної дії. Спеціальна трансформація полягає у наданні державою конкретним нормам міжнародного права сили внутрішньодержавної дії, шляхом їхнього відтворення у законі текстуально або у вигляді положень, адаптованих до національного права, або через законодавче вираження згоди на їхнє застосування іншим способом. Так, С.Черніченко розуміє трансформацію як «шлях застосування норм міжнародного права, що зобов'язують якусь державу в сфері її внутрішньої юрисдикції»³¹. Він розрізняє дві форми трансформації (фактичну і юридичну) та п'ять видів юридичної трансформації (відсилка, адаптація, легітимація, індивідуальна і автоматична інкорпорація).

Термін «трансформація» Г.Ігнатенко вважає неприйнятним. По-перше, трансформація означає припинення існування предмета, що трансформується, що не властиве міжнародно-правовим нормам. По-друге, на стадії правозастосування взаємодія двох правових систем замінюється одноособовою дією правової системи держави, яка поглинула міжнародні норми. По-третє, традиційно у деяких галузях національного права допускається застосування норм іноземного законодавства, однак не висловлюється припущення про трансформацію цих норм у національне право³².

В цілому ми поділяємо думку В.Опришка про проблеми гармонізації законодавства нашої держави з міжнародним правом та правом Європейського Союзу³³. Він вважає найбільш оптимальним варіантом насамперед приведення норм Конституції України у відповідність з міжнародними стандартами.

Таким чином, адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є послідовним процесом наближення її правової системи, включаючи законодавство, правотворчість, юридичну техніку, практику правозастосування до правової системи ЄС відповідно до критеріїв, що висуваються до держав, які мають намір до нього приєднатися. Тому для успішної реалізації стратегічної мети входження України до Європейського Союзу потрібно усунути різноманітні коливання у зовнішньополітичній діяльності її керівництва. Проголошений нашою державою стратегічний курс на інтеграцію до ЄС передбачає всебічне входження до європейського політичного, економічного і правового простору. Європейський вибір України полягає у всебічному входженні до європейської спільноти. Тому, ставлячи за мету наближення національної правової системи до правової системи ЄС, насамперед необхідно спрямувати розвиток правової реформи таким чином, щоб в її основу було покладене законодавство, яке формувалося протягом тривалого часу і відображає досвід багатьох країн.

1. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом // Віче. – Вип. 7–8. – 2006. – С. 54–55. **2.** Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е.Б. Кубко, В.В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 36–37. **3.** Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – С. 213. **4.** Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членам // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 203. **5.** Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали наук.-практ. конф. – К., 1998. – С. 88. **6.** Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року № 515/98 // Урядовий кур'єр від. – 1998. – 18 червня. **7.** Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом // Вісник Академії правових наук. – 2004. – Вип. 3(38). – С. 108–109. **8.** Большой юридический словарь / под. ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина, В.Е. Крутских. – М., 1998. – С. 8–9. **9.** Черниченко С.В. Личность и международное право. – М., 1974. – С. 49–53. **10.** Черниченко С.В. Теория международного права. – М., 1999. – С. 106–107. **11.** Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 квітня. **12.** Баймуратов М., Максименко С. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: політико-правовий аналіз // Право України. – № 10. – С. 101. **13.** Баймуратов М., Максименко С. Імплементация норм міжнародного права про свободу пересування і вибір місця проживання у право України // Право України. – 2003. – № 9. – С. 133. **14.** Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції // Український правовий часопис. – 2003. – №2 (7). – С. 3–9. **15.** Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 19. **16.** Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали наук.-практ. конф. – К., 1998. – С. 88. **17.** Муравйов В. Цит. праця. – С. 18. **18.** Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е.Б. Кубко, В.В. Цветкова. – С. 35. **19.** Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток. – 122. **20.** Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції // Право України. – 2002. – № 5. – С. 146. **21.** Там само. – С. 146. **22.** Тимченко Л.Д. Международное

право: Учебник. – Х. : Консум, 1999. – С. 75. **23.** *Марченко М.Н.* Сравнительное правоведение. Общая часть: Учебник. – М., 2001. – С. 184. **24.** International Encyclopedia of Comparative Law. – N.Y., 1975. – V.II. – Ch. 5. **25.** *Луць Л.* Основні заходи та способи європейської правової інтеграції. – С. 146–147. **26.** Там само. **27.** *Луць Л.* Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом. – С. 56. **28.** *Гавердовский А.С.* Имплементация норм международного права. – К., 1980. – С. 62. **29.** *Суворова В.Я.* Обеспечение реализации договорных норм международного права (юридическая природа) // Сов. гос. и право. – 1991. – № 9. – С. 115–119. **30.** *Усенко Е.Т.* Соотношение и взаимодействие международного и национального права и Российская Конституция. // Московский журнал международного права. – 1995. – № 2. – С. 13–17. **31.** *Черниченко С.В.* Личность и международное право. – С. 50. **32.** *Игнатенко Г.В.* Международное право. М., 1995 – С.115. **33.** *Опришко В.* Питання гармонізації законодавства України з міжнародним правом і національними правовими системами. // Право України. – 1999. – № 8. – С. 12.

I. М. БЕРНАЗЮК

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОЗИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Исследуется конституционно-правовое регулирование оппозиционной деятельности в Украине. Доказано, что конституционно-правовое регулирование обязательно должно быть направлено на регламентацию оппозиционной деятельности таких субъектов, как парламентская оппозиция; оппозиционный Кабинет Министров в Украине; оппозиция в местных советах.

The article is dedicated to the study of the constitutionally-legal adjusting of opposition activity in Ukraine. It is also proved in the article, that the constitutionally-legal adjusting necessarily must head for regulation of opposition activity of such subjects as: to parliamentary opposition; opposition Cabinet of Ministers in Ukraine; oppositions are in local advices.

Існування опозиції, за досвідом зарубіжних країн, нерідко є засобом унеможливлення зловживання владними повноваженнями, пом'якшення соціальної напруги. Нерідко опозиція та її діяльність спрямовується на недопущення порушень прав і свобод людини і громадянина, на підтримання стабільності в суспільстві. Належне конституційно-правове закріплення повноважень опозиції є важливим елементом формування конкурентного середовища з правлячими політичними силами, стабілізації суспільного розвитку, запобігання виникненню політико-правових конфліктів.

Конституційно-правові норми встановлюють, що у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій. Виписані повноваження коаліції депутатських фракцій стосовно внесення пропозицій Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а також кандидатур до складу Кабінету Міністрів України тощо¹.

© *БЕРНАЗЮК Інна Миколаївна* – головний спеціаліст Департаменту конституційного та адміністративного права Міністерства юстиції України